

ÜLKÜ

MİLLİ KÜLTÜR DERGİSİ

Ercüment KALMUK: Ankara Köylüsü

KÜTAHYALI ABDURRAHMAN HOCANIN KİTABI

Cemal SEZGİN

Şu anda hangi tarih kitabında okuduğumu pek kestiremiyorum, ama, İbn el-Esir'in Kâmil'inde okuduğumu tahmin ediyorum; kendinden evvel gelen dilbilgini Mubarrad'ın kitab el-Kâmil'inden ayırdetmek için Tarih el Kâmil adı verilen İzzeddin'in bu meşhur tarihinde anlattığına göre, Bağdat'a akın akın gelip, halifelik sarayına destek olan Türkler, halifelüğün bu baş şehrinde türkçe konuşarak dolaşırlar, arapça konuşmayı bir algalma kabul ederler, arapçaya hakaretle bakarlarmış. 813 te halifelige geçen Memun zamanında Türklerin Bağdat'ta çoğaldıklarını düşünecek olursak, doğu - güney Anadolu dağlarının güney eteklerindeki küçük bir kasabada doğan tarihçinin bahsettiği bu olay en aşağı, dokuzuncu asrın ilk yarısından itibaren düşünülebilir gibi, Memundan otuzdört yıl sonra gelen Mütevekkil zamanında, Özyurttan kütle halinde gelen Türkleri de dil bakımından, aynı şekilde kabuletmekle yanlış bir yola gitmiş olamayız. Kısacası: Dokuzuncu asırda Türkler kendi dillerini bütün dillerden üstün görüyorlardı.

1211 de Erbilde doğan, İsa bin Sencer el-Haciri gibi Arap şiirinde ün almış bir Türk şairiyle kardaşı candöğür arkadaş olan, biyöğrafyacı İbn Hallekân, bizim kısaca Farabi dediğimiz Tarhan oğlu Muhammed'in hayatından bahsederken şöyle bir hadise anlatıyor: "Bağdat'a geldiğinde türkçe ve diğer dilleri bildiği halde arapça bilmiyordu. Halep'te Seyfeddevle'nin meclisine girdiğinde, meclis her nevi ilimle uğraşan bilginlerle dopdoluydu. Üzerinde Türklerle mahsus elbiseler bulunan Uzlukoğlu, oturmadı ayakta durdu. Hükümdar: otur; dedikte, "nereye oturayım? dedi. Kudretin nereye yetişirse oraya otur; deyince, orada bulunanların omuzları üzerinden atlayarak Seyfeddevle'nin tahtı kenarına geldi ve oturdu. Hükümdar ona ağır bir ders vermek için, kendisiyle, uşağının bildiği, oradakilerin bilmediği, bir dille uşağa bir şeyler söylediği zaman Farabi bu dille de anlayarak, hükümdara acele etmemesini söyledi. Kendisine "bu dili bilir misin?" dendiği vakit; "bundan başka yetmiş iki dil daha bilirim" dedi. İbn Hallekân'ın İslâmın bir eşine daha malik olamadığını söylediği filozofumuzun ölüm yılı 950 olduğuna nazaran. İbn el-Esir'in bahsettiği arapça konuşmayan, arapçayı aşağılık gören Türklerle, arapçayı ancak Bağdat'a geldiğinde az bir zamanda öğrenerek Matta bin Yunus'tan mantık dersi alan Farabi arasında en az bir asırlık bir zaman vardır.

Meşhur arapça lûgati Sahah'ın sahibi, Farabi'nin hemşerisi, Cevheri de ilk derslerini Farab'da dayısından aldıktan sonra Bağdat'a gelmiş, oradan Suriye ve Irak'taki, öz arapçayı, Kuran Arapçasını konuşan Bedevilerin içine dalmış, döndüğü zaman, arapça konuşan kütleye: "Gelin dilinizi bir Türk'ten öğrenin." demiş olduğuna göre ve onun da 1002 yılında öldüğüne bakılırsa, sekizinci asırdan itibaren arapça İmparatorlukta çok yayılmış olduğu halde Türk ülkelerinde o kadar yayılamamıştır.

Daha garip bir iş: Arap dilini bilgi dili haline getiren, onu kurallara bağlayan, her yönden didik didik eden Araplar değil, Türk ve İranlı dilcilerdir. Arap istilâ orduları karşısında kar gibi otiyen Sasanî orduları ile birlikte dilleri de ortadan kalkan İranlıların yanında Türklerin dillerinden öyle pek çabuk vaz geçmedikleri gözüküyor. Arapça ile uzun yıllar mücadele eden türkçenin öyle kolay kolay alt edilemediği görülüyor.

Bazı kötümserlerin ileri sürdükleri gibi arapçanın ve farsçanın türkçeyi alt ederek onun yerine geçtiği görülmüyor. Her geçmek istediği zaman, muhakkak karşısına dili-

ne bağlanmış Türklerin çıktığı görülüyor; hatta bu yolda devlet otoritesi dahi kullanılacak olsa, o devletin yıkıldığı, dilin ayakta durduğu görülüyor.

Türkçe o kadar sağlam savaş hatlarına sahiptir ki, her gelen taarruzu kendi göğsünde kırmıştır. Fakat pek fazla olan bu taarruzların sonucunda tabii olarak oda yaralanmış, hırpalanmış ve yıpranmıştır. Bu fazla yıpratın Osmanlılık taarruzu olmuştur dense yanlış olamaz.

Düşmana karşı duracak muharebe hatlarına muhtelif zamanlarda, muhtelif kimseler tarafından dayanak noktaları kurulmuştur. Bunların arasında Kütahyalı Abdurrahman Hoca'yı da saymak, onuda bu hattın mühendisleri arasında göstermek pek yerinde olur.

Türk Dili Kurumu üyelerinden Ali Ulvi Elöve tarafından bugünkü dile göre düzenlenen -tercüme değil- Kütahyalı Halveti Rufai Seyid Abdurrahman Hocanın Mikyasüllisan ve Kistasülbeyan adındaki küçük kitabını herkesin okumasını ve bundan doksan yıl önce bir Türk'ün kendi dilini nasıl gördüğünü anlaması için tavsiye ederiz.

Bu eserinde sayın Hoca, Türk'e yakışan imparatorlukları idare etme düşüncesiyle şöyle söylüyor: "Tek bir hakimiyet altında dilleri başka başka olan kavimler milletçe birleşik olsalar dahi birbirlerinin dillerini bilmedikleri takdirde bu yüzden aralarında soğuk davranmalar, nefretleşmeler olması; halbuki herbiri diğerlerinin dillerini öğrendiği takdirde, milletçe ayrı ayrı bulunsalar bile bu yüzden aralarında alışma ve uyuşma devam etmesi."

Bunu düşünen Hocamız: "İhtiyarım elden gitmekle, yapısı garip olan girdisine çıktısına, inişlerine yokuşlarına göz uzatarak ve fikir endazesini vurarak bütün hallerini, bütün meselelerini, herbirinin söylenir, söylenmez yerlerini yorgun ve kısa aklımda topluca tutup hatırladım." diyor.

Dikkat edilecek olursa muellif çok iyi bildiği arapçanın, veya -sık sık "gramer kelimesini kullandığına göre, hiç olmazsa- anladığı Garp dilinin değil, türkçeyi düşünerek ve türkçe düşünerek hareket ediyor. Bazılarının yaptığı gibi Sibaveyh'in Kitab'ına dayanarak, gene bazılarının yaptığı gibi fransızca düşünerek, fransız Grammaire'ine dayanarak işe başlamıyor. Vakıa onun da diller hakkındaki görüşü Zemahşeri'nin görüşünden pek başka değildir ama: "Ancak şunu söylemeğe lüzum bile yoktur ki değişen kelime nevelerinden, bilhassa müfret emir hazırım, kelimesi az, manası çok yüz bin sıygaya kadar çevrilip değişir bulunması; basit ve mürekkep bütün şekillerine dair bütün kaide ve zabıtlarının şazsız istisnesiz olması; ve bunların her birine ait kaynak ve ırmakların müsavi akışlı bulunması bakımından Türk dili de sanatkar olan Tanrıyı ispat uğrunda kestirme bir hüccet ve Peygamberin Hak tarafından gönderilmiş olduğu yolunda parlak işaret "ayet" gibi besbelli, yapısı ve yaradılışı, şaşılacak hal ve şanı hayret verecek bir dildir."

Pek çoklarının Tanrıyı ispat için Kuran'daki dilin yüksekliliğini göstermesi, Peygamber'in hak peygamber oluşunun kuran dilinden belli oluşuna karşı, türkçeyi de aynı görmesi, bu Halveti Rufai'nin ne kıvatta bir milliyetçi olduğunu izah eder sanırım.

Bu kadar güvenilir dilciler yetiştirmiş olan dilimizin geçmiş de hali de geleceği de zannettiğimizden çok daha güvenilirdir. Güveninde bir şüphesi olanlar varsa Mikyasüllisan ve Kistasülbeyan'ı biraz karıştırın yetişir.